

KŐBÁNYAI JÁNOS

Az ifjúság humusza

TURCSÁNY PÉTER, 1951–2015

Minden írást az első mondata határoz meg, legyen az tárca, politikai cikk vagy akár egy (nagy)regény. A leütött akkord – dúrban vagy mollban – már szinte minden segítség nélkül maga görgeti tovább a témát mint dallamot. S amit nehezebb észrevenni – pedig ez a lényegi elem a kezdőmondat (-akkord) és a következménye közötti viszonyban –, az indítás nemcsak a mondanivalót határozza meg, de magát a műfajt is, így vívva ki saját önállóságát, hogy elbeszélőjével szemben elnyerje függetlenségét.

Melyik mondatlal kezdjem a hat éve meghalt gyermekkori barátomra, Turcsány Péterre való emlékezést?

Kettő kínálkozik. Legalábbis nekem, aki e szöveg fölött megjelenő nevével ezt a nyomot-hagyást jegyzi.

1. Pétert minden ismerősénél, irodalmi és politikai elvbarátjánál vagy későbbi családtagjánál (azaz számos feleségénél s gyermekénél) előbb ismertem meg a Váli utcai általános iskola 2/B. osztályában, 1958-ban, amikor az V. kerületi Zrínyi utcai lakásunkból átköltöztünk a XI. kerületi (szentimrévárosi, ma újbudai) Lágymányosi utcába (ahol most is – nagybörzsönyi megszokásokkal – e sorokat írom), s ezért az év közepén iskolát kellett változtassak.

2. Vagy – már csak a politikai (ál)csiklandóssága okán is: volt egy rövid korszak az ifjúságunkban, amit a „nagy” hármas, a Turcsány–Demszky (igen, az SZDSZ-alapító és 20 éven keresztül Budapest polgármestere)–Kőbányai-barátság határozott meg mindhármunk életében.

Melyik mondatnak vágjak neki? S ha nem is lassan – de az atmoszférát valamelyest megérezkítve –, poroszkáljak a nyomába?

Ha lehántom az ötvenes évekről a langyos-szürke esővel az emlékekre permetezett rétegeket, nem az osztályterem, hanem az iskolával szembeni trafik tűnik fel, sötét délutánokon. Tehát ősszel és télen. A tanítás után a gyulladt világítású pult előterében a cigarettáért bejövőket kerülgetve, a bolt egyik polcán az NB I-ben szereplő focicsapatok vártak ránk hívogatóan. A saját klubszíneikben egy-egy kartonlapra cérnával felerősített 11 futballista, a plexi kupakok alatt az arcképeikkel, s alattuk köralakban szedett neveikkel – a felállásukat is követve: kapus, hátvédsor, két fedezet és a három csatár, a két szélső. (Arra nem emlékszem, s ami rosszabb: nincs kihez forduljak felvilágosításért, emlékezet-kiegészítésért, hogy szóló játékos-gombokat lehetett-e kapni, vagy csak komplett csapatokat.)

Péterrel először gombfoci-barátság kötött össze. S az már leellenőrizhetetlen – pedig de fontos lenne –, hogy a gyárilag készített csapatok pályára küldése – az anyémek persze mindenképpen az MTK, az övé az FTC színeiben – már egy fejlemény volt-e kapcsolatunk történetében, illetve mikori fejlemény, mert arra is határozottan emlékszem, hogy a játékot egykor kabát és ruhák összefogására gyártott gombokból, magunk készítette, s majd kedvence-

ink neveivel felruházott játékosokból álló csapatokkal kezdtük. (A családban fellelhető varródobozokból, de lehet, még aktív ruhadarabokról is folyt – illegálisan – a játékosborzás, hogy majd a gombok egymásra erősítéséből lényegüljenek át a keret tagjaivá, többnyire szurokkal, de vörösrézdróttal is át-át fűzve a huzalt az eredetileg cérnának kihagyott lyukacs-kákon (a kapusok három elemből is állhattak). Nem egy ilyen kétemeletes csatár az egyik oldalon finom reszelésen esett át, hogy ügyes pöcköléssel emelt labdákat is tudjon passzolni vagy kapura emelni.

A trafikban a gomb-játékosokat nézegettük, beszéltünk róluk, összeerősítve alakjaikat az igazi NB I-es bajnokság híreivel. Ez a téma – már gombok nélkül – a gimnáziumi osztályaim fő diskurzustémájává is vált, persze a koedukált osztályok fiúcsoportjainál a hét első s majd az utolsó napjaiban, amikor a hétvége eseményeit kitárgyaltuk, majd felkészültünk a folytatásra. Péter bent a trafikban vagy kint az utcán, de az iskola folyósóján is gyakran átváltott Szepesi Györgybe, s egy akkor aktuális meccset kezdett közvetíteni, fejből, költői szabadsággal, ugyanis élete e korai szakaszában futballszpíker, de egészen pontosan Szepesi György szeretett volna lenni.

Legtöbbször nálunk gombfociztunk, a padlón jelölve ki a pályát, ilyenkor hasrafeküdvén, csapataink mögött irányítottuk játékosainkat, majd amikor a „nagy” – a gyerek- – szobát a szüleim egy modern bútorgarnitúrával szerelték fel, aminek központi részét egy kihúzható ebédlőasztal képezte, akkor ez a terep váltott át pályává. Ezt csak karácsonykor használtuk, többnyire a konyhában ettünk, azonban ez volt az iskolai munkaasztalunk a húgossal, testvériesen megosztva a két szélső féltékéjét. (Ha Péter nem lehetett velem, húgomat, szegényt is próbáltam bevonni a bajnokságra való felkészülésbe, legalább edzőmeccsi szinten, bár egyedül is lehet gombozni, ha nagyon nincs más választása az embernek, két csapattal – megosztott énnel vezetve egymás ellen a fiúkat.) (A gombfoci-korszak után pingpong-csátáknak nyújtott terepet ez a bútordarab, míg az évek során – miután visszatértem a kalocsai Hunyadi János Fiúkollégiumból komoly nagyfiúként, aki minden szabadidejében olvas vagy udvarol – visszavedlett szimpla, s ezért már – legalábbis epikai értelemben – érdektelen faalkotmánnyá.) Péter sokszor feljött hozzánk – átkelve a Móricz Zsigmond körtéren a Karinthy Frigyes (lehet, még akkor Verpeléti) út másik felére egy nagy, játékoskeretének szállást nyújtó dobozzal a hóna alatt. Míg fölálltak a csapatok, próbálgatta őket, kiválogatta – bizonyára az erőnlétüket bevizsgálva – a kezdő tizenegyét. A labdát kis csontszínű inggombok adták. Vítás bírói ítéleteknél hajlandó volt – ez az izgága aspektusa feltűnt nekem már akkor is – dacára annak, hogy vendég volt nálunk, hirtelen felindulásból verekedve nekem esni – igaz, helybenhagyásom után elnézést kérve érte.

Már koleszos éveim utáni időre esett, amikor Péter egy gyönyörű németjuhász kutya, Goli gazdájává avanszált. (A kutya a nevét a Goldberger gyárról kapta, ahonnan – mikor és miért? – a megtermett állat a Turcsány családhoz került.) Időnként vele jelent meg – ekkor már költő volt, ezért nem a „gyerekszoba” vonzotta, hanem apám dolgozója, s egyben hálója – nem egyszer még ágyban találta őt, a kutya udvariasan és figyelmeztetően a paplanra tette a két mellső lábát, míg Péter szavalt, de azért halk morgással érzékeltette, hogy a verset illik félbeszakítás nélkül végighallgatnia.

Gábor (Demszky) és Péter egymás mellett laktak, alig néhány száz méterre az egymásba torkolló Fadrusz, illetve Eszék utcákban. Az ő még mélyebb barátságukra jellemző, hogy Gábor önállóan is megkapta Golit, hogy sétáljon és villogjon vele, ezért időnként ő is megjelent a

nagydarab ebbel nálunk, aki már tudta, hogy mi a dolga apámmal szemben – elvégre egy neves újságíró volt, érdekes véleményt mondhatott –, amikor Gábor elméleteit is meg kellett hallgatnia Hegelről, mert egy kezébe került műve – emlékszem egy fekete, keményborított kötetre, amit mindig magával hurcolt – valósággal lerészegítette, s a filozófus nyomán támadt új gondolatait és elméleteit valakinek vissza kellett igazolnia. (Atyám: „Ebből a fiúból zseni vagy örült lesz” – tessék eldönteni, bár a pálya még nincs teljesen lefutva, e prófécia érvényét.)

Gábort sokszor láttam a Móricz Zsigmond körtér vagy a Kaffka (ma Szent) Margit Gimnázium környékén, amikor én a kerület csomópontján átvágva a magam Alma Materébe, a Jós-kába, azaz a József Attila (ma újra Ciszterci) Gimnáziumba igyekeztem, mert feltűnően magas, nagyon szép fiú volt, s a két tanintézmény lányközönsége rajongott érte. Azonban „hivatalos” megismerkedésünk a Széchényi Könyvtár – akkor még a Nemzeti Múzeum oldalán lévő – olvasótermében esett meg, amikor a roppant hosszú olvasóasztal – nem voltak külön asztalok – egymással szembeni oldalán várakoztunk a katalóguscédula alapján kikért kötetre, s a könyvtáros közénk helyezte el Benda Kálmán *A magyar jakobinusok története* című könyvét, hogy döntsük el, ki kezd előbb. A közös könyvkiválasztás indította el barátságunkat, s villantotta fel kölcsönös érdeklődésünket, amiből később sorsunk is kisarjadzott – oly eltérő irányokba. Ugyanis azonos célból kerestük ki a katalógusfiókból ezt a történelmi munkát, mert abban az évben az Országos Középiskolás Tanulmányi Verseny történelmi témája „A Nagy Francia Forradalom hatása Magyarországra” volt. (Én – már akkor is – a sajtó felől közelítettem meg a tárgyat, mert a Nagy Forradalom hatását vizsgáltam az akkori magyar sajtóban – könnyű dolgom volt, hiszen csak két lapunk volt akkortájt – A Hadi és Más Nevezetes Történetek, illetve a Magyar Hírmondó –, Gábor pedig a felvilágosodás filozófiájának hatását firtatta Martinovics Ignácnál.)

Péter – miért? a kerület nem tűrte lázadó szellemét? – a Petőfi Sándor Gimnáziumba járt. Két hónappal az érettségi előtt egy villamosmegállóban történt összefutásunk előtt közölte velem, hogy otthagyja az iskolát, nincs ideje ilyen felesleges hülyeségekkel foglalkoznia: ő költő, s amit meg kell tanulnia, azt maga választja ki a könyvtárakból. „De ha egyetemhez vagy bármilyen álláshoz kell ez a papír?” – vettem ellene. – Már csak két hónap van hátra, azt csak kibírod!” – A pontos válaszra nem emlékszem – mert jött a villamos? –, de valami olyasmi lehetett, amiből már akkor saját „kispolgári” karrierizmusommal szembesülhettem.) („Nyelvek?” ez a kérdésszilánk is felpattogzik most. „Arra ott vagytok ti, Gáborral, amire szükségem lesz, azt lefordítjátok nekem.”)

A Fadrusz utca, ahol Péter lakott, hiába másfél villamosmegállóra fekszik tőlem, teljesen más világ, mint az a Duna-közeli, a Gellért tér és a Móricz Zsigmond körtér lehatárolta, akkor még grundokkal tarkított vidék, ahol „Egri csillagos”-t lehetett játszani a magányos telkeken, az odahordott építési anyagok halmait várnak berendezve. Ők egyszer sem horgásztak, míg én sokszor bevettem az úszómat a folyóba ömlő szennyvízcsatornák halban gazdag kifolyásainál – első megjelent irodalmi próbálkozásom, *Hosszú séta* című novellám (az *Egyetemi Lapok*ban, elsőévesként megnyerve a novellakategóriát – nem merem leírni, hogy milyen híressé vált író kollegám és évfolyamtársam előtt – sőt: még a vers-versenyben is hoztam a bronzérmet) a most Kopaszi-gátnak hívott Büdös-tó mocsarát érzékítette meg.

A Váli utcai iskolából csak Péter emléke rögződött bennem: egy tanár, egy osztálytárs, de még csak az osztályterem emléke sem él velem, csak az épület mellett elhúzó, de a kanyarban

lassítani kénytelen villamosok, amelyek ütközőire fel-fel kapaszkodtunk. Péterék Fadrusz utcai lakása egy más – utólag értékelve –, egy egészen más értelmiségi aurájú helynek számított az azt levegőként és bútorzatként egyként betöltő Turcsány mamával, Lia nénival, a rengeteg – szinte folyamatos – házibulik aktív résztvevőjével. Ha az ember Pétert nem találta otthon, a mama már hozta a teát, zsíros kenyeret kérés nélkül, s kitűnő beszédpartnernek is bizonyult (akár Gábor nagymamája – a közgazdász szülőket szinte soha nem lehetett otthon találni – a szomszédos Eszék utcában, ahol gyakran libazsír és vele kis májreszelék került a vastagon szelt kenyérre.) A Turcsány-lakot szalonnak is lehetne nevezni, abban az értelemben, hogy rengeteg, egészen eltérő habitusú fiatalember gyűlt itt össze, vitatkozott, cserélt eszmét, könyvet, címet, sőt egymást is: mert több kisebb-nagyobb ideig eltartó barátnőt is innen vételeztem, s ha magányos voltam, nagy valószínűséggel remélhettem a „becsajozást”, csak fel kellett ugorjak Péterhez. (Míg az ember hasonló céllal az Ifjú Művészek Klubjába hiába járt szombat esténte [hány regényt megírhattam, vagy legalább egy nyelvet tisztességesen elsajátíthattam volna például egy regény lefordításával, mint azt mesterem ez időben, Lukácsy Sándor tanácsolta volt – ha nem ott koptatom az életem, ma nem győzőm átkozni magam az ott elpazarolt évtizedet is kitevő meddő, szórakozásnak alakoskodott, „helyzetbehozó” kapásra várás helyett] – ahonnan csak *egy* nőt vihettem az ágyba, de őt is csak azért, mert – hosszú haj, rendszerellenes duma – összekevert Haraszi Miklóssal.)

A Fadrusz utca az előfelvételis katonaság (Kalocsai 37-es Forradalmi Ezred) után vált a baráti trió központjává. Így utólag belegondolva, talán azért, mert a szüleim elváltak, s apám visszaköltözött Pestre (a budai létet 17 éves száműzetésnek fogván fel, ahová csak aludni járt az éjszakai 6-os villamossal, mely járat reggel vissza is vitte meleg, nyüzsgő városába), s nem maradt a Lágymányosi utcában irodalmi tekintély, akinek a szellemi termést be lehetett mutatni (ezt a funkciót csak mostanában kezdem elérni Gábornál, aki el-elküldi egy-egy kéziratát, miután híres emberből visszavedlett-jött baráttá, sőt, ami meghatározóbb: gyermekkori baráttá), valamint Gábor is elköltözött a XI. kerület földrajzilag és társadalmilag is feljebb lévő Ménesi út egy mellékutcájába, mert a nálánál dupla annyi idős Ilivel kötötte össze életét (mint ezt a katonaságba írt leveleiben elújságolta nekem, amire én a „bölc”, akinek akkor csak egyetlenegy szüzesség-elvesztő tapasztalata akadt bevonulás előtt, azt válaszoltam – nem minden előítéletesség nélkül –, hogy igen, idősebbektől kell tanulni, de rögtön el is vágni a további tapasztalatszerzések – az egész „édes”-nek ígérkező „életnek” – az útját nagy hülyeség. Nehezen vágom ki magam e zárójel liánosából – ez is legalább fejezet lenne a regényből –, igaz, hogy Gábor már második évfolyamos korában otthagya frissen elvett – első – feleségét [ahogy, most, nemrég az ötödiket is] – és én ezért veszem vele össze, s maradtam meg Ili barátnőjének, mert amikor élőben is megismertem, a személyisége meggyőzőtt, hogy a kivételek erősítik a szabályt –, de Gábornak nemcsak sokáig nem látott és általa nem nevelt lánya, de öt unokája van tőle, s én, a nagy bölc és előrelátó, itt állok, pontosabban itt maradtam, engem továbbörökítő utód nélkül.)

Péter még Gábort is megelőzte: ő volt köztünk az első, aki megnősült. Jaj, micsoda regényfejezet lenne Monát felidézni, akit szintén előbb ismertem, a bátyjával egyetemben, mint ő, mert ők is az Egy József utcai iskolába jártak, azaz a Móricz Zsigmond körtértől a Dunához közelebbi vidékről származtak, pontosabban a Lágymányosiba torkolló Kende utcából. (Miert? A mostani – már örök – [pontosan nem is tudom, hányadik] feleségét, Szutor Ágnest is vajon nem előbb ismertem-e? Nagykálló mellett, a Téka táborban barátkoztunk össze, mert

a szomszédságomban sátoroztak akkori családjával.) (Én Szomjas Györggyel hálózsákoztam össze, mert helyszínt és témát kerestünk egy táncmuzsikus TV-sorozathoz – ugyanis a rock–jazz-korszakom után az újságírói pályámon éppen a folkzene következett.) Csodálkoztam is, hogy ez a komoly és rendszerető, valamint zenéhez és tánchoz kötődő lány hogyan került Péter mellé – az biztos, hogy a Krátert Ági tette ma is prosperáló könyvkiadóvá, s nem ő.)

Péternek született először gyereke a gombfocisok és ifjú forradalmárok közül: Villó. Aki nekem én lettem a keresztapja. Péterék jelöltek ki, vagy én ajánlkoztam? – erre sincs már eligazító tanú, emlék. Míg Péter és Mona együtt élt, komolyan vettem a feladatomat, s minden utazásomról hoztam ajándékot „keresztlányomnak”, míg Mona új férjével – aki Péter költészete igézetébe csapódott a házibulikba és a körünkbe – (vele a mai napig jóban vagyok) vidékre nem költözött. Péter a halála előtti évében a Múlt és Jövő standjához hozott egy magas, szőke, inkább asszonyt, mint lányt. Ugyanis húsz-harminc éves barátság-elakadásunk után a könyvrendezvényeken újtottuk fel a kapcsolatunkat – feleségestül, egy-egy pohár borral koccintva standbontás után a PIM-ben, a MKKE fogadásokon. „A keresztlányod!” – mutatta be. A lányból avantgárd, Párizst megjárt szobrászművész lett, akivel a boldog újrafelfedezésben e-mailcímet cseréltünk, és elhatároztuk, hogy majd újra felelevenítjük a keresztiszülői kapcsolatot, de csak Péter halála után ültünk le egyszer hosszasan beszélgetni, s töredelmesen bevallotta, hogy még a neve megváltoztatásán is elgondolkodott, annyira nem azonosult a Péter útját megtestesítő „kulturális erőterrel”. Leginkább arról a pontról kérdezett, hogy apja mikor, hogyan, miért, kik hatására (kriminalisztikai alapkérdések, de ha valaki megírná Péter életútját – pl. egy PhD keretében –, neki is ezekkel a kérdésekkel kellene indítania) lépett erre az útra?

Nem tudtam válaszolni. Erről – nekem, a szociográfusnak, hivatásszerű kérdezőnek – fogalmam sincs. Pétert nem érdekelte a rockzene, a direkterebb lázadásban utazott, nem az ilyen áttételesben, mint én (amiről nem kell sokat gondolni – az egészre az volt az okom, hogy imádtam ezt a zenét, s olyan megoldást találtam az élvezetére, amiért nem kellett belépőjegyet fizessek, sőt: még ha módjával is, de én sajtolhattam ki belőle magamnak megélhetést.) S Péter nem hajtotta a csajokat, mindig feleségében utazott. (Szerintem ha összehasonlítanánk, hány feleséget vagy hány komolyabb „járás”-t könyvelhetünk el, pariban lennének a Móricz Zsigmond körtéren túliakkal, akik jó családi háttérből termelték sorozatban az elvált szülők gyermekét, míg én, elvált szülők gyermeke, nem akartam sorsomat meghatványozni, ezért óvatoskodtam – utólag belátva, feleslegesen, mert ezzel, a borítékolható sorstól való megkíméléssel csak én veszítettem: magamra maradok a már közelítő távozás korszakára, ahelyett hogy az utód is, ha meg is járta volna a szenvedések útját, de azért csak letenne egy-egy kavicsot a születésnapomra, mint mi a húgommal a Kozma utcai temetőt átlósan át-át sétálva a szülők között.) Kapcsolatunk szétválásának oka tehát elmosódott, s aztán, amikor én a rock-szubkultúra helyett átléptem a zsidóba, érthetően új társaságom támadt. Azonban Gábor, a másik ideológiai megfontolásból lázadó antirocker (Frank Zappa budapesti fellépését azért neki köszönhetjük) azonban nagyon is ideológiai okok miatt szakított velem, amiért ma is haragot érez, noha Péter halála a pórusaig megrendíttette, s ezért a parázsló dühe nyomban keserűséggé lényegült át. Amikor megkaptam az özvegy felkérését a Péterről szóló antológiában való részvételre, az volt az első feltételem, hogy csak akkor veszek benne részt, ha Gábor is kap ilyen meghívót. Javasoltam Gábornak, hogy ő is írhatna velem párhuzamba emlékeztetést, biztos Péter özvegye számára is feltáró lenne ez a múltfelbontás. (Nincs nagy véleményemmel róla, nem hisz Gábor őszinte gyászában, amit, igaz – de hol és hogyan is kellett vol-

na? –, nem nyilvánított ki.) Gábor azzal bújt ki előle, hogy készítsek vele interjút. („Na, azért nem léptél vissza még megközelíthetetlen híres emberré!”) Használhatóbb ötletként vetette fel, hogy jöjjünk össze Villóval, ő kérdez apjáról, mi válaszolunk, és ebből az anyagból gyúrjuk össze a szöveget. Ezt egy kissé nehéz lett volna összehozni a koronavírus körülményei között, de az őszintét megvallva, én bújtam ki előle. A szöveget bizonyára nekem kellett volna összeüsem – és amit kevesen tudnak (ma már szinte senki, mivel a szociográfia műfaja a legnagyobb bánatomra megszűnt), egy ilyen mélyinterjút nehezebb megírni (drága Csalog Zsolt egyetértőn bólogat), mint bármely fikciót.

Akkor csak a kérdőjelet teszem ki. Hogyan jutott Péter – hiszen olvasmányaink, költőideáljaink is közösek voltak – Wass Albertig? (Fogadni merek, ha a kötethez készül névmutató, az ő neve szerepel benne a legtöbbet – íme most én is hozzájárulok egygel.) Ha őszintén – és akkor is így utólag – belegondolok, csak gyerekei névválasztásában rezgett-remegett ez a jövő. Villó, Édua, Botond. (Az utánuk következőket nem is ismerem.) De ki törődött ezzel, nem ez volt Péter egyetlen különcködése. (S most újabb fejezetcímek lávázna föl: amikor a jogi karon ellentüntetést szerveztünk 1973. március 15-i tüntetés okán, mégpedig március 21-ére, a Tanácsköztársaság akkor hivatalos évfordulójára, hogy kifejezzük ellenérzésünket a nacionalizmus feltámadása ellen, Báron Gyuri lakásán, akkor bizonyára Gábor hívására, Péter is megjelent. És kifejtette, hogy ez a mi szervezkedésünk és tüntetés-ötletünk nagy baromság. (Csak a jelenlétére emlékszem, de Gábor most pontosította – azt is hozzátéve, hogy „milyen igaza volt’.) (Gábort egy évre kirúgták az egyetemről, engem és Báront csak a KISZ-ből.) Szintén bizonytalankodtam abban, hogy részt vett-e hívásomra a Fölőspéldány későbbi tagjaival és a Beatricével 1979-ben az Ifjú Művészek Klubjában – a *Nemzedék a margón* című szociofotó-kiállításom adott ürügyet a „projektnek” –, amelynek nyomán realizáltuk, hogy az ötlet működik. A napokban jöttünk össze egy fél Fölőspéldány-találkozóra (mert rajtam kívül csak Györe Balázs és Szkárosi Endre fogadta el egy akkori barátunk meghívását a koronavírus bilincseiből kiszabadulva, igaz, hárman már nem is élnek közülünk), s Endre megerősítette, hogy Péter velünk szerepelt. Bizonyára nem a versei iránya miatt hívtam, hanem azért, mert a saját és mások verseit roppant szőke és dús hajkoronáját átizzító tűzzel szavalta (azonkon az ágyakba repítő házibulikon is a táncolások szüneteiben) –, hiszen a Fölőspéldány eredetileg arra alakult, hogy a rockzene mellett az írói performansz is érvényesülhessen, s szeressen híveket.) Vagy: Vajda Mihályhoz is ő járt először a Gül baba utcai lakásukba szamizdatirodalomért, tanácsokért, hogy mit olvasson... Jaj! Vágjuk el!

Hiszen még annyi regényfejezet buzogna fel. (Például Péter folyóirata – azt is ő alapított először – a PoLiSz, ahová kéziratot kért tőlem, de a csupa ismeretlen név, a szememnek idegen tördelés nem keltett bennem elegendő vonzódást. De most már tényleg elég!)

Azonban mégsem azért nem írhatnám meg Péter regényét, mert nincs rá idő és keret. Hanem azért nem, mert nem tudom, hogyan jutott el a *Patkányok honfoglalása* (Ellenzék, 1944. június 17.) szerzőjével való emblematikus azonosuláshoz. (Különösen a megírás dátumának két gyilkos négyese tesz minden közösséget, megértést, részleges elfogadást kizáróvá a részemről.)

Amit viszont megírhatnék, amit ismerek – és lehet, csak én ismerek, illetve az én nemzedékem ismer, hogy a gombfocitól a *Nemzedék a margónig* miért lehettek a legjobb barátok a Turcsány, a Demszky és a Kőbányai.

Lehet, ez a kötelességem is egyben. S nem rászózni a *so-called* utókorra, amely több szempontból is megbízhatatlan. Ez a magunk elültetése, kontextusba helyezése még adhat legitimitást a további munkálkodásnak. Hiszen mindhárman a szellemi nyomot hagyásban utazunk, s le is tettünk az asztalra egy s mást, itt és ott – de az orientációt illetően mindenképpen: *máshol*. Mindezt azonban hamar kifordítja az első szél, ha nem gyökeresedik meg, s nem egymásba kapaszkodó hajszályökeres szervességgel kötődik meg a közeghumuszban. Nem, amiből kinőtt: mert az mélyebb talajok, sók, gének és hagyományok függvénye, hanem abba, ami egy korszakon keresztül éltette és fönntartotta. Az ifjúság humuszát vajon fel lehet-e hordani és el lehet-e vegyíteni a magyar történelem más korszakainak földjével? (Azóta már átértünk egyet: a rendszerváltás korszakát – 1989–2019 –, és beléptünk a következőbe, amelyről 2018-tól tudni, hogy 2010-ben elkezdődött.) Hogy ne hulljunk ki – nemcsak az emlékezetből, de a saját életünk fontosnak hittségéből.

Péter már nem mérlegelhet, rábízta a feleségére. (Régi felismerésem: egy író halála utáni fennmaradása jelentős részben az özvegyen múlik.) (Nekem izraeli özvegyem lesz, aki nem érti a magyar humuszt, de sajna még azt sem, hogy miért kapaszkodnék belé.) Ezért ránk marad a feladat, életben maradtokra. (Gábornak is állandóan azt papolom, hogy ne elemezze se a mai politikai helyzetet, s méginkább ne a cigányok elnyomásának keservét régi szociográfiai alapján, se a koronavírus világra tett hatását – „hagyja a dagadt ruhát másra” –, hanem a saját életrajzát „vigye fel a padlásra” – teljesen elvonatkoztatva híres emberségétől, illetve arra fókuszálva, hogyan lehetett egy kivételes pillanatban abból, aki ő volt – a magyar történelem nem produkálja többé ezt a jelenséget, ahogy előzőleg sem tette – híres, hatalmas, cselekvési lehetőséggel felruházott figura?) Mert az embert nem az teszi, hogy milyen közös eszmékkel, példaképekkel, pártokkal írható le, hanem hogy kivel gombfocizott, vesztette el szüzességét, s hitte (ha csak néhány óráig is), hogy holtáiglan vele marad.

Az összes (ezer éve) egymásra rétegződő földbe vegyülés és benne szétereződés nélkül lepöckölhetőek leszünk innen, mint az asztalról a gyöngyházfényű inggombok, ahelyett, hogy a Ménesi és a Mátyóki út övezte roppant zezugos park felső fertályán, a Schmidt-villa helyén létesült Úttörő-ház játékkészítő szakkörében furnérból lombfűrészszel kivágott, s majd a kis fa alkotmány hátsó részére sebkötöző gézből felenyvezett hálójú kapuban kötnénk ki.

Nagybörzsöny – Budapest – Nagybörzsöny, 2020. június